

Individuele Deelnemers Eerdere Missies (IDEM)

Zorg voor luchtmachtmilitairen na uitzending

P.J.M. van der Heijden – luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht*

Inleiding

‘Wat u (niet) wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander (niet)’. Een bekend Nederlands gezegde waaraan veel mensen hun gedrag ontlenuen; ten positieve, maar helaas ook soms ten negatieve. Het komt wel eens voor dat je iemand hoort verzuchten: ‘Als ik na mijn uitzending geen goede nazorg ervaar, dan kunnen de anderen ook de boom in; van hetzelfde...’. Gelukkig zijn er vele collega’s (een overgrote meerderheid zelfs) die zorg na een uitzending wel degelijk belangrijk vinden. Die zelf goede nazorg hebben ervaren of die willen dat anderen wél goede of betere nazorg krijgen. *Lotgenoten* in ieder geval. Mensen die hetzelfde, althans gelijksoortige gebeurtenissen hebben meegemaakt. Die het zelf, aan den lijve, ‘idem’ hebben meegemaakt. Daarom is het woord IDEM een vlag die een belangrijke lading dekt: *Individuele Deelnemers Eerdere Missies*. De afkorting IDEM is nu redelijk bekend binnen de KLU, maar in feite staat het principe van IDEM los van welk krijgsmachtdeel dan ook. Het gaat over nazorg voor collega militairen, over lotgenotencontact en over onderlinge steun en zorg voor elkaar. In dit artikel ga ik in op een aparte vorm van zorg. Het gaat vooral over

nazorg voor luchtmachtmilitairen die zijn teruggekeerd van een *individuele* uitzending. Aan de orde komen redenen die hebben geleid tot het instellen van een Werkgroep IDEM binnen de KLU, hoe de IDEM-structuur binnen de KLU is vormgegeven, wat de rol is van de lokale IDEM-contactpersonen (IDEM-Point-of-Contact; IDEM-POC), de jaarlijkse IDEM-dag en de ervaringen van IDEM’ers tot nu toe.

Aanleiding voor het artikel is de vijfde IDEM-dag die op 28 maart 2002 wordt georganiseerd. Wellicht kan de viering van het eerste lustrum van IDEM binnen de KLU de aanleiding zijn voor verdere verbeteringen in nazorgtrajecten voor individueel uitgezonden van de gehele Nederlandse krijgsmacht.

Historie

Sedert 1940 worden Nederlandse luchtmachtmilitairen regelmatig ingezet buiten de eigen landsgrenzen. Dit geldt niet alleen voor luchtvaarders, maar ook voor niet-vliegend personeel. Uitzendingen in 1991 in het kader van de Golfoorlog naar Turkije en Israël spreken tot de verbeelding. De meer recente uitzendingen naar Villafranca en Amendola in Italië, naar Cambodja, naar het voormalige Joegoslavië en in het kader van UNMEE naar Ethiopië, Eritrea en Djibouti, liggen nog vers in het geheugen. Naast deze veelal bekende uitzendinggebieden zijn vele luchtmachtmilitairen ook uitgezonden geweest naar landen met minder algemeen bekende missies. Ook zijn velen

actief geweest bij kortdurende humanitaire en algemene hulpverleningsoperaties in diverse landen. Eén van de meest indringende uitzendingen waaraan luchtmacht personeel heeft deelgenomen was het ‘parse’ hulpverleningsdetachement in Goma/Rwanda. De langstlopende missie waarbij luchtmacht personeel wordt ingezet is de *United Nations Truce Supervisory Organisation* (UNTSO), waar honderden militairen ervaring hebben opgedaan als VN-waarnemer. In de genoemde missies zijn veel luchtmachtmilitairen op individuele basis, dus niet binnen een groter geheel van een squadron of detachement, voor korte of langere tijd uitgezonden geweest. Een toename van individueel uitgezonden kwam vooral tijdens de inzet van UNPROFOR in het voormalige Joegoslavië. In totaal zijn circa 200 luchtmachtmilitairen (hoofdzakelijk officieren) als VN-waarnemer of EG-observer sinds 1991 uitgezonden geweest. Missiegebieden en omstandigheden verschillen uiteraard van elkaar; een uitzending naar Rwanda is niet te vergelijken met een individuele uitzending naar Vicenza; de impact van een uitzending op de individuele militair is daarom ook niet te voorspellen. Zie voor een volledig overzicht van KLU-inzetgebieden het kader elders in dit artikel.

Opleidingen

Algemeen

Hoewel in dit artikel de nadruk ligt bij nazorg bestaat er een relatie met zorg

* De auteur is C-132 Didactiek Militair Leiderschap en Opleidingen Squadron (DMLO), Koninklijke Militaire School Luchtmacht (KMSL), Vliegbasis Woensdrecht. Hij is tevens plaatsvervangend voorzitter van de werkgroep IDEM.

vóór en tijdens vredesoperaties. Vandaar dat ik kort inga op opleidingen voor vredesoperaties.

Door de zorg van het VOC (Verbindings Opleidingscentrum) en later het CVV (Centrum voor Vredesoperaties; de huidige School voor Vredesoperaties; svv) van de Koninklijke Landmacht, zijn de meeste individueel uit te zenden militairen aanvullend (militair) geschoold. In deze missiegerichte opleidingen (MGO) werd ook aandacht besteed aan missiespecifieke onderwerpen en leverden het Genie Opleidingscentrum (GOC) en het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael bijdragen aan de voorbereidingen van de uit te zenden militairen.

Begin jaren negentig van de vorige eeuw werden *lessons learned* van uitgezonden militairen verwerkt in verdere verbeteringen van opleidingen ten behoeve van uitzendingen. Tevens werd steeds duidelijker dat (meer) aandacht besteed zou moeten worden aan nazorg; ook specifieke nazorg voor militairen die individueel, dus 'op zich zelf aangewezen' waren uitgezonden. In zijn boek *'Je komt anders terug'* beschrijft majoor G. Wondergem op niets verbloemende en uiterst indringende wijze waar het binnen de krijgsmachtorganisatie volgens hem, op het gebied van individuele uitzendingen, aan schortte. Wondergem startte hiermee een discussie die binnen de krijgsmacht stof deed opwaaien; maar een discussie die zeker ook een bijdrage leverde aan verbeteringen, op het gebied van (na)zorg en op het gebied van uitzendingsvoorbereidingen en (missiegerichte) opleidingen.

Opleidingen binnen de KLU

Binnen de KLU werden de *lessons learned* eveneens omgezet in daden. De toenmalige Dienst Militair Leiderschap en Opleidingskunde (DMLO) werd door de Stuurgroep Leidinggeven KLU (SGL) opgedragen om, in nauwe samenwerking met de Afdeling Gedragwetenschappen (AGW) van de DPKLU, een training te ontwikkelen die gericht is op het verminde-

ren en voorkomen van gevechtstress. De in januari 1993 gestarte training *'Preventieve debriefing bij schokkende ervaringen'*, waarin leidinggevendden zich bekwamen in specifieke vaardigheden om eigen mensen mentaal op te vangen, werd als vertrekpunt genomen voor de training *'Omgaan met schokkende ervaringen'* voor individueel uit te zenden militairen. Met de inzet van DMLO-trainers, psychologen van DPKLU/AGW, recent uit het missiegebied teruggekeerde 'veteranen' en professionele acteurs werd in groepen van maximaal zes militairen een intensief trainingsprogramma doorlopen.

Vanaf 1994 werd ten behoeve van deze trainingen ook een speciaal vervaardigde instructiefilm gebruikt: *'Groeten uit...'*. Teruggekeerden vertelden veel baat gehad te hebben van deze trainingen. In 1994 en later zijn door de DMLO eveneens opwerkprogramma's verzorgd voor kleine detachementen van de KLU (onder meer Tuzla Airport, Medevac F-60 te Rimini), KLU-transportgroep voormalig Joegoslavië, de KLU Explosieven Opruimingsdienst (EOD), helikopterdetachementen Cambodja, Object Grondverdedigings-pelotons (OGRV) en anderen (onder meer detachement KMar en Belgische Militaire Politie voor Haïti), VN-waarnemers KL ten behoeve van inzet Angola, contingentscommandoteams ten behoeve van KL, KMar/BSB, elementen ten behoeve van UNMEE en voor de Duiken demonteerschool KM.

Kern van de opleidingen was het verhogen van mentale weerbaarheid en opvang van schokkende ervaringen, gericht op voorkoming van een eventueel later optreden van post traumatische stress stoornissen (PTSS), aangevuld met missiegerichte, militaire en andere, zoals politieke, culturele, etnische en religieuze aspecten die kenmerkend zijn voor het uitzendgebied. Hiervoor werd ook een beroep gedaan op de docenten Fundamentele Voorlichting van de KMSL vliegbasis Woensdrecht). In 1994 en 1995 zijn door een speciaal samenwerkingsverband van CVV en KMSL

vliegbasis Woensdrecht meerdere opleidingen ten behoeve van uitzendingen gezamenlijk verzorgd.

Werkgroep IDEM

Militairen die van een uitzending in detachementverband terugkeerden geven aan dat zij over het algemeen redelijk werden opgevangen door collega's en leidinggevendden van het eigen onderdeel. Bij individueel uitgezonden bleven meer klachten bestaan over de opvang en zorg na terugkeer uit het missiegebied. Deze klachten werden door voormalig individueel uitgezonden luchtmachtmilitairen verzameld en op eigen initiatief werden op diverse luchtmachtonderdelen acties ondernomen om de opvang te verbeteren. Lokaal werden hier en daar bijeenkomsten gehouden waar de voormalig individueel uitgezonden bij elkaar kwamen.

Deze ontwikkelingen leidden tot aanbevelingen aan de toenmalige voorzitter van de Stuurgroep Leidinggeven (tevens sous-chef Operatiën van de Directie Operatiën KLU). De voorzitter SGL heeft vervolgens een werkgroep ingesteld met als opdracht te komen tot verbeteringen bij de opvang en de nazorg van individueel uitgezonden luchtmachtpersoneel. Dat het de SCO ernst was bewees hij door zelf de voorzittershamer van die werkgroep te hanteren. In deze Werkgroep IDEM hadden diverse luchtmachtmilitairen zitting en alle rangscategorieën en ervaringen vanuit meerdere uitzendgebieden waren vertegenwoordigd. Binnen de KLU was IDEM geboren.

De IDEM-pijlers

IDEM kent vier pijlers: lotgenotencontact, een databank bij het Operatiecentrum KLU (OPCENKLU), een buddy-systeem en een IDEM-vangnet. De werkgroep startte zijn activiteiten met een inventarisatie van behoeften van voormalig individueel uitgezonden, voortaan 'IDEM'ers' genoemd. Deze inventarisatie vormde aanlei-

ding tot gericht nader onderzoek bij de IDEM'ers zelf en bij hun partners. Beide onderzoeken werden uitgevoerd onder auspiciën van DPKLU/AGW. Ook werd een structuur voor lokale IDEM-contactpersonen opgezet binnen de KLU-onderdelen. Elke vliegbasis en groep, het hoofdkwartier en ook internationale *National Support Units* (NSU's) kregen een *Point-of-Contact* (IDEM-POC).

IDEM-POC

Elk KLU-onderdeel dient een IDEM-POC te hebben. Deze functionaris is een militair, geplaatst op dat onderdeel waarbij er geen eis is gesteld aan rang of stand. Het kan een officier, onder-officier, danwel korporaal zijn. Belangrijkste eis is dat deze functionaris (man of vrouw) zelf een individuele missie heeft meegemaakt. Ook aan deze missie is geen eis gesteld. Het kan gaan om missies in het kader van VN, ECMM, OVSE, NAVO, et cetera. De taken, verantwoordelijkheden en

bevoegdheden van een IDEM-POC komen niet in de plaats van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de commandantenlijn, maar vormen hierop een 'adviserende' aanvulling. In overleg met IDEM-POC's worden taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden toegevoegd of verminderd. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de zorgaspecten bij uitzendingen blijft uiteraard liggen bij de onderdeelcommandant van de uitgezonden militair.

De IDEM-POC vervult als onderdeelcontactpersoon een brugfunctie tussen de onderdeel- en squadroncommandant van de uitgezonden militair, professionele hulpverleners en Sociaal Medisch Team (SMT), de persoonlijke 'buddy' van de uitgezonden militair en het thuisfront. De IDEM-POC kan gevraagd en ongevraagd adviseren, contacten leggen, aansporen tot (extra) aandacht of signaleren dat ergens iets fout dreigt te gaan. De IDEM-POC heeft ook rechtstreeks toegang tot de onderdeelcommandant,

hetgeen stimulerend voor anderen kan werken om de noodzakelijke aandacht te schenken aan de uitgezonden militair, diens collega's en het thuisfront.

Elk onderdeel en elke IDEM-POC heeft een eigen en persoonlijke aanpak, gericht op het specifieke van het eigen onderdeel. Zo zijn er op vliegbasis Leeuwarden maandelijks zondagochtendbijeenkomsten van IDEM'ers, wordt op vliegbasis Twenthe in de basisintroductieprogramma's extra aandacht besteed aan IDEM en vinden op vliegbasis Woensdrecht en vele andere KLU-onderdelen lokale IDEM-middagen plaats, waar lotgenoten elkaar kunnen adviseren en steunen.

Bijgaand kader geeft een opsomming van mogelijke aandachtspunten van de lokale IDEM-POC. Met nadruk wordt erop gewezen dat de taken en bevoegdheden van de IDEM-POC altijd dienen te worden afgestemd met de onderdeelcommandant en niet in de plaats komen van de lijnverantwoordelijkheden.

Nederlandse en Nigeriaanse UNMO's op sociale patrouille, Sarajevo/Hadziće, februari 1994 (Bron: auteur)

IDEM-dagen

Gezien de behoefte die er bij voormalig individueel uitgezondenen bestond om met lotgenoten ervaringen uit te wisselen en gelet op de veelal positieve reacties op de verschillende onderdeel-IDEM-dagen, werd door de Werkgroep-IDEM besloten om een landelijke IDEM-dag te organiseren. Voor de eerste IDEM-dag werden alle individueel uitgezonden luchtmachtmilitairen persoonlijk uitgenodigd. IDEM is vooral bedoeld als lotgenotencontact, daarom worden organisatie en uitvoering van IDEM-aangelegenheden ook gedaan door IDEM'ers zelf; IDEM is van en voor IDEM'ers en ook voor een groot gedeelte door IDEM'ers. Met het oog op dit van-voor-door-principe werd in de volgende jaren gekozen voor een terughoudender advertentie- en mailing-campagne om aandacht te vragen voor de jaarlijkse IDEM-dag.

Elke IDEM'er die echt geïnteresseerd is, weet immers dat de jaarlijkse KLU IDEM-dag wordt gehouden op de donderdag voorafgaande aan Pasen: *Witte donderdag is IDEM-Dag!* Een vast punt dus in de jaarlijkse agenda van IDEM'ers; en hopelijk ook voor hun direct leidinggevend en (squadron) commandanten. Hierna volgen in het kort de programma's en de bevindingen van de eerste vier IDEM-dagen.

IDEM-dag 1998

De eerste IDEM-dag stond vooral in het teken van aftasten, van uitproberen, van kijken hoe de IDEM'ers zouden reageren op het initiatief van de Werkgroep-IDEM. De Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten (BDL) gaf in zijn toespraak aan hoe hij dacht over uitzendingen in het algemeen en nazorg in het bijzonder. Hij ondersteunde, mede door zijn aanwezigheid, het principe van goede nazorg en aandacht voor de voormalig individueel uitgezonden luchtmachter. In zijn betoog ging hij ook in op zijn wens dat aandacht en nazorg vooral in 'de

lijn' zou moeten worden geïmplementeerd; niet alleen door personeelsfunctionarissen, artsen, psychologen en leden van een Sociaal Medisch Team (SMT). De voorzitter SGL ging verder in op de structuur en werkwijze van IDEM, de werkgroep en de onderdeel-IDEM's.

Tijdens de eerste IDEM-dag werd verder vooral de nadruk gelegd op lotgenotencontact; de belangrijke onderlinge uitwisselingen van positieve en negatieve ervaringen van individueel uitgezonden luchtmachtmilitairen. De dag eindigde in het Officierscasino van Soesterberg met een gezamenlijke, informele Social.

IDEM-dag 1999

Wederom was het Officierscasino van Soesterberg het decor van de IDEM-dag. Dit jaar met een grootschalige fototentoonstelling van diverse uitzendinggebieden waar ooit luchtmachtcollega's actief waren. Deze visualisering van uitzendingen, met oog voor detail en menselijke aspecten verzorgd door de Sectie Luchtmachthistorie, vormde voor velen een dankbare aanleiding tot het uitwisselen van ervaringen. De plaatsvervangend BDL lichtte in zijn toespraak de verbeteringen toe die binnen het HKLU hadden geleid tot veranderingen op het gebied van voorbereidingen en nazorg voor uitzendingen. De ervaringen van detachementuitzendingen waren na Turkije, Israël, Villafranca en Cambodja verwerkt in aanpassingen voor specifieke individuele uitzendingen.

Tijdens de dag werden de resultaten van een tweetal onderzoeken door de onderzoekers weergegeven. In een toelichting op haar onderzoeksrapport '*Grenzeloos Leidinggeven*', stelde drs. J. Heesakkers dat het binnen de KLU regelmatig voorkwam dat individueel uitgezondenen het gevoel hadden 'vergeten' te zijn. Als eenling ging men administratief op in een verbindingsof transportbataljon van de Koninklijke Landmacht. Per-

soonlijke belangstelling kwam derhalve vooral van het eigen onderdeel, van de eigen collega's uit kleine kring.

Een speciale rol hierbij dient te worden vervuld door de leidinggevend van uitgezonden militairen. In een toelichting op zijn onderzoeksrapport '*Thuisfrontonderzoek bij de Koninklijke Luchtmacht*' bracht drs. Th. Verheijen vervolgens naar voren dat er gemakkelijk een gevoel kan optreden van 'vergeten' te worden door leidinggevend en collega's. Dit werd gevoeld door de uitgezonden militairen, maar ook door hun thuisfront. Ook werd aanbevolen meer voorlichting over de uitzending te geven aan partners en collega's. De rol van leidinggevend is ook in het kader van contacten met het thuisfront van eminent belang.

Na de middag kwamen de ervaringen van een vlieger van het Nederlandse F-16-detachement in Italië aan bod. In een heldere briefing werden de ervaringen van operationele luchtmachtcollega's uiteengezet die in een detachementverband uitgezonden waren. Specifiek werd aandacht besteed aan inzet van de F-16 boven Bosnië-Herzegovina. Hierna sprak de commandant van Dutchbatt-II (Srebrenica). Hij belichtte in zijn verhaal de ervaringen van een leidinggevende in een uitzendingsgebied, gekoppeld aan ervaringen van zijn mensen. Tevens legde hij een verband tussen zijn eigen ervaringen als leidinggevende (pelotonscommandant) tijdens een eerdere (UNIFIL-)uitzending in Libanon en de situatie als bataljonscommandant in een Bosnische enclave, jaren later. Voor vele luchtmachtcollega's kwamen hierbij nare herinneringen van hun eigen missiegebied(en) naar voren.

Een IDEM-dag gaat gepaard met emoties. En dat is goed, in de nabijheid van lotgenoten vervullen ze een wezenlijke rol in de verwerking van nare herinneringen. De IDEM-dag dus als gedeelte van verwerking en onderlinge (na)zorg en opvang. →

IDEM-dag 2000

De IDEM-dag 2000 had als thema 'Terug, ...en wat nu?', gericht op de actuele stand van zaken van nazorg binnen de KLU. In zijn opening ging de voorzitter van de SGL in op de beleidsmatige aspecten en het belang van de zorg binnen de KLU. Adjudant J. de Ruijter van het 132 Didactiek Militair Leiderschap en Opleidingen Squadron (DMLO) verzorgde een exposé over de huidige opwerkprogramma's en de ervaringen van DMLO bij de terugkeer van uitgezonden. Als speciale gast was majoor KLU P. van Harten aanwezig. In 1993 was hij als UNMO geplaatst in het oostelijke (moslim)gedeelte van Mostar. Samen met zijn Schotse collega-UNMO, Captain RMC Monceur, beleefde hij daar enige zeer kritieke en gevaarlijke momenten. Monceur heeft inmiddels de actieve militaire dienst verlaten en studeerde in 1999 journalistiek. Voor zijn afstudeeropdracht wilde hij

een tv-documentaire maken over zijn voormalige Nederlandse collega Van Harten. Op deze wijze wilde hij zijn eigen verhaal min of meer in beeld brengen en van zich af zetten.

De vertoonde documentaire van Monceur, 'United Nations - impartial?', gaf een beeld van een jonge huisvader die zijn werk als squadroncommandant op vliegbasis Gilze-Rijen doet. Pratende met de cameraman, Monceur zelf, kwamen de beelden van Mostar weer naar voren. Lotgenotencontact in beeld gebracht; een manier van verwerking die zijn weerga niet kent. Helaas kon Monceur door omstandigheden zelf niet bij de IDEM-dag aanwezig zijn. De toelichting die door Van Harten werd verzorgd, vooral over 'onpartijdigheid', vormde een goede aanleiding tot discussie en vergelijking met andere organisaties.

In de middag werd vervolgens een inleiding verzorgd door mevrouw M. Mentink-Heshusius. Zij verhaalde

over haar recente boek 'De plicht tot hulp', waarin zij de ontwikkeling beschrijft van een bij haar echtgenoot optredende PTSS. Als infanterist was hij uitgezonden geweest naar Libanon, met het Nederlands UNIFIL-bataljon. Later teruggekeerd in het Midden-Oosten, maar nu als VN-waarnemer, kwam hij weer in contact met de omstandigheden waarmee hij jaren daarvoor al zo veel moeite had. Mevrouw M. Mentink-Heshusius vertelde haar verhaal, over zorg en liefde voor haar man, zonder omhaal of opsmuk.

Haar beschrijving van de feiten was al genoeg. Velen in de zaal herkenden elementen van hun eigen verhaal; en konden de ervaringen van de spreker goed plaatsen, en mede als een goede *lesson learned* meenemen naar huis. De volgende inleiding ging over een niet-militaire organisatie, waarin ook schokkende ervaringen worden beleefd.

Groepsfoto van de deelnemers aan de eerste IDEM-dag in 1998 in het officierscasino te Soesterberg

(Bron: AVDKM)

'Waiting... and ...hoping', wachten of je meekunt, hopen op een boarding-pass. Maybe-Airlines, dé snelste weg uit Sarajevo, maar óók de onzekerste. Ook het 'meeting-point' om nieuwe UNMO's op te halen die je team komen versterken. Majoor Klu P.J.M. van der Heijden met Braziliaanse en Maleisische collega-UNMO's op de luchthaven van Sarajevo, december 1993 (Bron: auteur)

Mevrouw L. Steekers van de Arbeidsdienst Politie Rotterdam/Rijnmond gaf een toelichting op de situatie bij de politie van een grote stad. Criminaliteit, armoede, drugsoverlast en agressie vormen voor politiemensen een dagelijks terugkerend probleem. Geweld tegen politiefunctionarissen is geen uitzondering. Binnen de politie zijn Bedrijfsopvangteams ('BOT') actief. Een vorm van lotgenoten-opvang die bij de politie bewezen heeft een belangrijke rol in te nemen, naast professionele hulpkanalen die ook bij de politie voorhanden zijn.

IDEM-dag 2001

In 2001 werd verdergegaan op het thema van het voorafgaande jaar. Deze editie van de IDEM-dag werd

gehouden bij het pas opgerichte Veteraneninstituut (VI), in het BNMO-centrum te Doorn. Het gekozen thema 'Nazorg op termijn' handelde over nazorg op de iets langere termijn. Door twee sprekers van de DPKLU/Afdeling Beleidsontwikkeling, werd nader ingegaan op het zojuist ontwikkelde en vastgelegde Handboek Uitzendingen. De kaders van het beleid werden scherp afgezet tegen de weerbarstige praktijk van het verleden. Haarscherp kwamen hierdoor de discrepanties en de problemen aan het licht.

De discussie met de zaal (immers allemaal 'ervaringsdeskundigen') werd daarom als een welkome aanvulling gezien op de nog aanwezige verbeterpunten. De zorgcoördinator KLU zette vervolgens uiteen hoe de specifieke tweedelijns zorg binnen de KLU is

geregeld. Hij schroomde niet om daarbij praktijkvoorbeelden te geven.

Majoor der Mariniers b.d. De Kok gaf voorts uitleg over de Bond van Nederlandse Militaire Oorlogs- en Dienst Slachtoffers (BNMO), een Bond die al sinds de Tweede Wereldoorlog de belangen van Oorlogs- en Dienstslachtoffers behartigt. In het BNMO-centrum te Doorn zijn speciale woningen en voorzieningen aanwezig die het een groot gedeelte van de (partners van) dienst- en oorlogsslachtoffers mogelijk maakt beter om te gaan met hun problemen.

Commandeur b.d. H.H.J. Ploeg verzorgde daarna een briefing, inclusief de nieuwe videopresentatie, over het VI. Een instituut dat zich richt op veteranen van de Nederlandse krijgsmacht. Een instituut waarbij ook

nadere informatie en hulp kan worden verkregen door iedereen die (partner van een) veteraan is.

Vervolgens volgde de vertoning van de videodocumentaire *'Witness the Evil'*. Deze documentaire gaat over de ervaringen van verschillende Canadese militairen tijdens hun uitzending naar Rwanda in het kader van humanitaire hulpverlening aldaar. Militairen van diverse rang, achtergrond, functie en leeftijd beschreven wat zij hadden meegemaakt. Variërend van kil en zakelijk tot zeer emotioneel gaven zij hun persoonlijke visies. Kern van de boodschap was dat militairen zich mentaal goed moeten voorbereiden op een uitzending. Maar ook dat het een dure plicht van de Canadese militaire leiding is om hun mensen goed op te leiden en te steunen bij hun voorbereidingen. En vooral dat het geen schande is om te praten over je ervaringen en dat emoties daar een deel van uitmaken.

Na de film was het ijsig stil in de zaal. Deze stilte werd pas verbroken door een mevrouw die haar verhaal deed. Zij bleek een professionele actrice en samen met twee mannelijke collega's presenteerden zij hoe het er in de Nederlandse werkelijkheid omtrent uitzendingen aan toegaat. Ook in de daaropvolgende forumdiscussie gaven de acteurs hun reactie in hun rol als echtgenote van een uitgezondene, van de uitgezonden militair zelf en van een militaire collega.

IDEM-dag 2002

Uiteraard zal de IDEM-dag wederom worden gehouden op Witte Donderdag. Voor deze eerste lustrumviering wordt op 28 maart 2002 een thema gehanteerd dat voortborduurt op de thema's van de twee voorgaande landelijke KLU IDEM-dagen: *'Social Sharing'*. Social Sharing is een verzamelnaam voor 'het delen van ervaringen', op meerdere manieren. Een individueel uitgezonden militair kan niet zo gemakkelijk zijn ervaringen delen met anderen, met lotgenoten ter

Actiegebieden KLU

Azië:

Nederlands-Indië / Indonesië	1941-1950
Korea	1951-1953
Nieuw-Guinea	1958-1962
India	1971
Cambodja	1992-1996
Iran	1997
Afghanistan	1998, 2000

Midden-Oosten:

Israël	1991
Libanon (UNTSO)	1956-heden
Irak	1991-heden

Europa:

Engeland	1940-1945
Turkije	1966, 1991, 1999
Italië	1966 en 1993-heden
Spanje	1978
Roemenië	1989
Voormalig Joegoslavië	1991-heden
Portugal	1993
Oekraïne	1993
Albanië	1993, 1995, 1999-2000
Litouwen	1994
Georgië	1994
Moldavië	1997

Afrika:

Tunesië	1969-1970
Soedan	1972
Senegal	1973
Rwanda	1994
Zaire	1994
Angola	1994
Sierra-Leone	1996
Oeganda	1997
Ethiopië / Eritrea	2001
Djibouti	2001

Caraïbisch gebied:

Haïti	1995
Sint Maarten	1995, 1999
Honduras	1998

plaats, als militairen die zijn uitgezonden in detachementverband.

De sociale omgeving van iemand, dus óók van een uitgezonden militair, komt op de eerste plaats als het gaat om het (gezamenlijk) delen van erva-

ringen. In een artikel elders in deze Militaire Spectator wordt verder ingegaan op het begrip Social Sharing. In het VI te Doorn zullen dit jaar ook de partners van IDEM'ers welkom zijn. Voor hen zal een speciaal programma

worden verzorgd over het thema Social Sharing.

Immers, in het kader van (na)zorg is een uitermate grote en belangrijke rol weggelegd voor de sociale omgeving van de uitgezonden militair. Op het programma staan een inleiding over Social Sharing, het persoonlijke verhaal en de ervaringen van mevrouw M. Mentink-Heshusius en een inleiding door het hoofd van de Sectie Gedragwetenschappen van de DPKLU.

Afronding

De lessons learned naar aanleiding van de ervaringen van vele tientallen individueel uitgezonden luchtmachtmilitairen hebben de laatste jaren geleid tot vele verbeteringen in opleidingen en nazorg (hoewel genoegzaam achterover leunen uiteraard uit den boze is!). Natuurlijk blijft de wereld om ons heen steeds in verandering en kan men niet voorbereid zijn op alles, maar voor IDEM'ers zijn navolgende zaken zeker verbeterd:

missiegerichte opleidingen, algemene logistieke voorbereidingen, informatieverschaffing en nazorg.

Lokale IDEM-POC's zijn op de werkvloer onmisbaar bij het in goede banen leiden van aandacht, zorg en nazorg voor de IDEM'ers van die luchtmachteenheid. De organisatie van jaarlijks op Witte Donderdag terugkerende landelijke KLU-IDEM-dagen helpt bij het verbeteren van lotgenotencontact en verwerking van aan uitzendingen gerelateerde problemen. IDEM is niet meer weg te denken uit de moderne Koninklijke Luchtmacht van de eenentwintigste eeuw.

Literatuur

- G. Wondergem – *Je komt anders terug. Aantekeningen uit het dagboek van een VN-waarnemer in Sarajevo en Kostajnica (sector Noord)*. Heuff/Thesis, Amsterdam, 1993.
- M. Mentink-Heshusius – *De plicht tot hulp... De post-traumatische stress-stoornis bij een Nederlandse VN-militair*. Heuff/Thesis, Amsterdam, 1993.
- T. van Baarda en J. Schoeman (redactie) – *Werelden apart? Militairen en burgers: vredeshandhavers en hulpverleners*. Sdu Uitgevers, Den-Haag, 1997.
- Th. Verheijen – *Thuisfrontonderzoek bij de Koninklijke Luchtmacht. Een onderzoek onder partners van individueel en in detachementvorm uitgezonden militairen*. Afstudeerscriptie, Rijksuniversiteit Leiden, Leiden, 1999.
- J. Heesakkers – *Grenzeloos leidinggeven. De bijdrage van leidinggevendenden aan de begeleiding van uitgezonden medewerkers*. Afstudeerscriptie Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg, 1999.
- D. Pinedo en F. Verkuijl – *Een hoofd vol herinneringen; werken in risicogebieden*. Babylon-de Geus, Amsterdam, 1997.
- M. Mentink-Heshusius – *Gescheurde levens; gesprekken met naasten van oorlogs- en dienstslachtoffers*. Heuff/Thesis, Amsterdam, 1998.
- R.W.F. van der Wolf – *Vóór Joego was ik al grijs*. WLP/Vidya, Nijmegen, 2000.
- Staf BDL/DPKLU/ABO – *Handleiding Uitzendingen*. Den Haag, 2001.

De belangrijkste lesson learned van IDEM is dat de IDEM-structuur het lotgenotencontact van voormalig individueel uitgezondenen helpt te verbeteren. Maar er blijft nog steeds veel te doen: van, voor en door IDEM'ers! Nazorg is óók, en vooral: ons aller zorg! Goede zorg komt dus ook uit de kracht van teamwork. →

Aandachtspunten IDEM-POC

Elk KLu-onderdeel dient een IDEM-POC te hebben. Deze functionaris is een militair, geplaatst op dat onderdeel waarbij er geen eis is gesteld aan rang of stand. Het kan een officier, onderofficier dan wel korporaal zijn. Belangrijkste eis is dat deze functionaris (man of vrouw) zelf een individuele missie heeft meegemaakt. Ook aan deze missie is geen eis gesteld. Het kan gaan om missies in kader van VN, ECMM, OVSE, NAVO, etc.

De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van een IDEM-POC komen niet in de plaats van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de commandanten-lijn, maar vormen hierop een 'adviserende' aanvulling. In overleg met IDEM-POC's worden taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden toegevoegd of verminderd. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de zorgaspecten bij uitzendingen blijft uiteraard liggen bij de onderdeelcommandant van de uitgezonden militair. Navolgende lijst vormt een indicatie over mogelijke taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van een onderdeel IDEM-POC.

Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van een onderdeel IDEM-POC:

- De IDEM-POC informeert en adviseert gevraagd en ongevraagd de onderdeelcommandant en squadroncommandant omtrent alle aspecten met betrekking tot de individuele uitzending van militairen van zijn / haar onderdeel of squadron.
- De IDEM-POC organiseert en coördineert de zorg voor en begeleiding van individueel uit te zenden c.q. uitgezonden militairen voor, tijdens en na de uitzending.
- De IDEM-POC adviseert commandant en squadroncommandant en de uit zenden militair zelf inzake het aanwijzen van een buddy voor de individueel uit te zenden militair.
- De IDEM-POC overlegt met de buddy / buddy's van uitgezonden militair(en).
- De IDEM-POC houdt toezicht op de begeleiding door de buddy / buddy's van de individueel uitgezonden militair(en).
- De IDEM-POC neemt in voorkomend geval deel aan vergaderingen van de IDEM-werkgroep.
- De IDEM-POC organiseert, danwel coördineert de organisatie van lokale IDEM-dagen.
- De IDEM-POC informeert de onderdeelspopulatie omtrent de landelijke IDEM-dag en coördineert zaken mbt deelname aan die dag.
- De IDEM-POC houdt contact en pleegt regelmatig overleg met MGD, GEVO, P&O.

Tijdens de voorbereiding

De IDEM-POC assisteert en adviseert bij:

- Controle op de naleving van het opwerkingstraject
- Informatie aan de (squadron-)commandant over het verloop van de opwerking
- Controle op naleving van de financiële rechtspositie
- Organisatie van contactdagen voor buddy en familie
- Individuele vertrekregeling

Tijdens de uitzending

De IDEM-POC assisteert en adviseert bij:

- Coördinatie en inzet van de buddy's
- Begeleiding van de (squadron-)commandant inzake thuisfrontaangelegenheden
- Contact met het thuisfront
- Inspelen op de thuisfrontproblematiek
- Informatievoorziening voor het onderdeel
- Coördinatie verlof, rotatie, opvolging
- Ontvangst en vervoer tijdens verlof
- Aandacht voor speciale gelegenheden, verjaardagen, etc.
- Onderscheidingen / medailleparade
- Het houden van een slecht-nieuwsgesprek (later terug, gewond, overlijden)

Na terugkeer

De IDEM-POC assisteert en adviseert bij:

- Controle van het uitboekingsprogramma
- Debriefing lessons learned, verslag betrokkene betreffende de ondersteuning IDEM
- Informatieverstrekking aan het management van het onderdeel, tevens advies over contact met thuisfront en betrokkene
- Informatieverstrekking aan leidinggevende functionarissen en collega's
- Contact met het thuisfront
- Contact BBT-ers na dienstverlating en uitnodiging voor IDEM-dag
- Terugkoppeling met (squadron-)commandant ten behoeve van OPCENKLU
- Medailleparade, vertegenwoordiging van het onderdeel